

Vande Vier getijden des Iaers, ende
wat veranderingh fy in de Lucht,
ende ons Lichaem maken.

Het I I. Capittel.

Het Iaer *u*vert af-gedeelt in vier-der-ley getijden,
Die om des Werelts-kloot met raffe peerden rijden;
Gebruyckt nae rechten eyfch u jaren, soete jeught,
Geen deel is sonder leet, geen deel is sonder vreught,
Geen deel is sonder vrucht, geen deel is sonder schade,
Ghy, dient u van den tijt, eer dat het is te spade,
Let met hoe raffen spoet u leven henen ghyt,
Ghy sult noyt vveder zyn dat ghy op heden zyt.

Ianuarus **Lou-maent.**

Het Iaer is vveder niets, maer met de nieuwe jaren
Verout ons kranck gestel, dat vuy daer henen varen;
Maer 't is een kleyn verlies al rimpelt ons het vel,
Als maer de geest vernient soo gaen de saken vvel.

Februarius **Sprockel.**

Al komt de gulde son eens kijcken door de spleten,
Noch heeft de strengen vorst haer koude niet vergeten;
Ghy blijft noch in de koey, dat acht ick alderbest,
'Tis d'vuaesheyte al te ras te vliegen uyt den nest.

Martius **Lente-maent.**

De Meert, hoe-vvel onvveert, komt in het velt getreden
De Meert steect met den steert, en trefte de swacke leden:
De Meert brengt aen het licht dat in het duyfter lagh;
Ghy, maect dat u de Meers geen hinder doen en mach.

Ick

Aprilis Gras-maent.

*Ick ben der maenden maeght, een moeder vande bloemen,
Wat kan de nietouwe most, wat kan het koren roemen?
Men prijfe wat den Herfst en wat de Somer vuint,
Het groen, het eerste groen is boven al bemint.*

Maius Bloep-maent.

*Ick ben de soete Mey, een bruyloft van de dieren,
Het sy die om het vrouwt of in het water svieren;
Wel paert, ô jeughdigh heyr; en geeft u wyt den nest,
Wat out is mach het doe, maer t'voegt de joncheyt best.*

Iunius Graeck-maent.

*De Lent is alte koel, de Somer plagh te branden,
De koors heerst inden Herfst, des winters klipper-tanden,
Ick ben de middel-maet, niet heet of niet te kout;
Hy doet een edel dingh die maet en regel hout.*

Iulius Hop-maent.

*Waerom hoor ick voor quaet mijn doe vā ymant scheldt?
Al maey ick kruyt en bloem, wat schaet het acnde veldt?
Geloofst het, staeghe jeugt en heeft noyt mensch geluckt,
Al wat op aerden vvaft dient eens te zyn gepluckt.*

Augustus Oegst-maent.

*Al vvert het bloem gevvas van alle man gepresen,
Haer bladt valt in het stof: mijn koren vvert gelsen,
Een yder is gepast oock met het dorre graen,
Maer is de roos verlept, soo vilder niemant aen.*

Q 2

Koms

September **Fruyt-maent.**

Komt snoepers, gragē hoop, ick brengh u nieuwe vruchten,
 Maer eter niet te veel of ghy sult naemaels suchten ;
 Dus soo ghy qualick vaert, het is u eygen schult,
 Al vrie geen raet en volght die lijde met gedult .

October **Wijn-maent.**

Ick schenck het edel nat, het sap van soete druiven ,
 Dat druck en sware sorg doet wyt den geest verschuyven :
 Het leven is van't broot, t' veel-leven vanden wijn ,
 Ten dede mijn gevvas, vris souder vrolick zyn ?

November **Slacht-maent.**

Hoe slachtmen al het vee om ons te mogen leven !
 De mont verslint het al, ons buycken worden graven :
 'Tis eerst voor ons gedoot, al vvat de keucken geeft,
 En vraegje noch waerom de mensch niet lang en leeft ?

December **Winter-maent.**

Komt oeffent nu het lijf, de hit is vvech-geweken,
 Gaet bolt, of slaet den bal, geen mugh en sal u steken :
 Laet sparen, dien het lust, ick teer gelijk een graef.
 De Winter is een heer, de Somer maer een slaef.

DE Vier getijen van't Iaer maken oock groote
 veranderingh in de Lucht, ende met eenen in
 ons Lichaem. Sy zyn van God in-gefelt om alles
 by beurte om te doē gaen, om nieuwe dingē voort
 te brengen ende rijp te maken, ende hebben haren
 oorspronck van het draeyen van den Hemel ende
 Sterren, infonderheyt van Son ende Maen, gelijk
 Pla-

Plato in *Timao*, ende daer over *Chalcidius* bewijfen.
Virgil. 1. Georg.

*Vos ô clarissima mundi
 Lumina, labentem coelo qua ducitis annum.*

Het vvelck van *Moses* oock bevesticht vvert in't
 eerste Capittel van het Boeck der Scheppinge, met
 „ dese vvoorden: Ende God sprack: Daer worden
 „ Lichten aē het Firmament des Hemels en schey-
 „ den dagh ende nacht, ende syn teeckenē, tijden,
 „ [te vveren, de vier-jaer-getijē] dagen en jaren.
 Gelijck dan een Iaer gerekent vvert, als de Son met
 synen gestadigen loop in de tijt van drie hondert
 vijf ende t' selstigh-dagen de twaelf teeckenē van
 den *Zodiacus*, door-loopen heeft: soo vverden by de
 Sterre-kijckers die tvaelf teeckenē met het Iaer
 in vieren gedeelt, ende elck Iaer-getije drie teecke-
 nen toe-gevoeght. Soo dat by haer de Lenten syn,
 als de Son in den Ram, Stier ende Tweelingh is
 (alsoo noemen sy de teeckenē van den Circkel
Zodiacus, door de welcke de Son synē loop heeft:)
 de Somer als hy gaet door de Creeft, Leeuw, ende
 Maeght: Den Herfst, door de Schalen, Scorpioen,
 ende Pijl-schierer: De Winter, door den Bock,
 Water, ende Visschen. Dit is de verdeelingē van
 de Sterre-kijckers, die elck Iaer-getije even groot
 rekenen: Maer de Doctoren alsoose niet alleen nae
 den loop der Sonne, maer voornamelijck nae de
 gematigheyt des Luchts dese tijden af-meten, soo
 noemen sy de Lenten, wanneer de gestaltenisse des
 Luchts alder-getemperst is: Somer, vvanneer de
 selve heet ende droogh is: Herfst alse kour ende

Q 3

droogh

droogh ofte liever ongestadigh is: Winter alse vochtigh ende kout is. Welcke hoedanigheden om vele redenen alsoo door malkanderé verdeelt zyn; als oock om dat de aerde des yvinters nat gemaect soude vverden, in't voor jaer het zaet ontfangen, in de somer rijp maken, in den herfst vruchten geven, en gelijk Boëthius vvel seyt *A. de Conf. Philos. 6.*

*De Lente geeft ons rieckent kruyt,
De Somer brengt het koren uy,
Den Hervest doet de fruyten wassen,
De Winter maect ons volle plassen.*

Nu vvat een groote voorsienigheyt is het, dat om dat de Winter alleen met haer koude niet en soude doen vervriesen, ofte de Somer alleen mer syn hitte verbranden, de middele gematigheyt van de Lenten ende Herfst tusschen beyde gevoeght is, op dat de dingen door de selfde voet-stappen onbeschadicht vvêderom soudén keeren! Maer alsoo de Landen in ghematigheyt veel onder malkanderen verschelen, soo en stellen de Doctoren oock de getijden des Iaers in alle Landen niet even gelijk.

In het eylant *Thasus*, daer onsen *Hippocrates* woonde, vverde de Winter bepaelt van den onderganck van de sevé sterré, ofte het beginfel van November tot dat in't voor-jaer dagh ende nacht even langh waren: ende van dié tijt de Lenten tot dé op-ganck van de seven sterren, dat is, ontrent den sevenden dagh van Mey: De Somer van den op-ganck van de seven sterren tot den op-ganck van de sterre *Arcturus* genaemt, het vvclck is ontrent het midden

den van September: Den Herfst van die tijt tot den onder-ganck van de seven sterren. Ende nae dese rekeningh soo vverden de Winter toe-gevoeght vier maenden en thien dagen; even-veel de Somer, de Lenten maer twee maenden ende eenige dagen: den Herfst naeulijcx twee maenden. Ende in veel Noortsche Landen en beginnen de Lenten ende de gematigheyt des Luchts, vvaer door vvy niet en beven van koude, noch en sweeten van hitte, niet terstont met dat de dagen ende nachten in't voorjaer even lanck zyn, maer een ruymen tijt daer na: vvant vvy dan noch dickwils sitteren van koude, ende nae het vier toe kruypen: ende de Somer en duert daer geen vier heele maendē; noch den Herfst en begint niet van de op-ganck van *Arcturus*: noch de Winter en is in de vierde maent niet uyt. *Prosper Alpinus* een treffelijck Doctor en Professor te *Padua* in Italien, daer ick hem vveynigh voor syn overlijden heb hooren lesen, schrijft in het eerste boeck van de *Medicine der Egyptenaren* op het sevende Capittel, dat in *Egypten*, daer hy geweest hadde, de Lenten, ofte het gematighste deel van het Iaer in de Maenden van *Ianuarus* ende *Februarius* ghesien vverde; dat de Somer aldaer begint inde Maert ende duert tot het laetste van *Augustus*: den Herfst September ende *October*: dat de Winter met *November* ende *December* uyt heeft.

Om nu in't besonder van elck Iaer-gety te spreken, sullen vvy beginnen van de **Lenten** / die de ander in aen-genaemheyt te boven gaen; de welcke alsoose alle dingen uyt doen komen, ende ghelijck als een nieu leven geven: soo hebben *Iesus*, ende

Q 4

an.

andere onder de Ioden (*Siet Garzoni, nella Piazza univ'ersale, discorso 38. ende Cal. Rhodig. 1. Ant. Leet. 9.*) gemeent dat het begin van de Werelt in de Lenten geweest is, het veelck den Oudt-vader *Ambrosius* oock bevestight, ende de Poëet *Virgilius* mede aenroert. 2. *Georg.*

*Men hout het voor geuvis dat als de diepe gronden
Des vuerelts zijn geleyt, en eerst bevestight stonden,
De Lente doen begon. Het was de soete tijt
Die in de kruyden speelt, en op de bloemen rijt,
Die mer een soeten reuck de menschen kan vermaken,
En royt door harden vorst het velt en laet gemaken.*

Alsoo dan de Doctore de vier tijden van het Jaer in elcke plaets bepalen nae de gematigheyt van de Lucht, ende de vergaderinge van de selve in hitte, koude, vochtigheyt, ende drooghre: soo nemen sy de Lenten voor dē tijt, die soo kout niet en is dat hy doet beven, noch soo heet dat hy doet sweeten; ende vverden van *Hippocrates* gheseyt werm ende vochtigh te wesen. Ende al-hoe-wel *Galenus* 1. de *nat. human.* 1. 33. en 1. de *Temper.* 4. ontkent dat de Lenten vvarm en vochtigh zyn, om dat foodanige gestaltenis en gematigheyt niet alleene de gesontste niet en is, gelijk, nae het oordeel van *Hippocrates*, de Lenten zyn 3. *Aphor. 9.* maer de ongesontste van allen; ende seyt dat ty heel gematight zyn: soo ist even-wel sulcx, dat *Hippocrates* ende *Galenus* niet veel in dese sake en schijnen te verschelen. Want die werme ende vochtige gestaltenis is alleen ongesont, ende de bedervinge seer onderworpen, in de vvelcke

vvelcke de hitte ende vochtigheyt seer uyt-muyten. Maer daer de hitte maer matelijck boven de koude is, ende de vochtigheyt boven de drooghte, dat is een gematigheyt niet sonder reden van de Oude gepresen, ende voor den mensche, vviens leven in vvarmte ende vochtigheyt bestaet, seer dienstigh, ende derhalven voor matigh te houden. Ende soodanige is meestendeel de gematigheyt van de Lenten. Want na dat in't voor-jaer de dagen ende nachten even langh zyn, soo begint nae de Wintersche kouw de vvermte te vermeerderen, ende is tusschen beyden van de hitte van de Somer, ende de koude van den Winter. Oock begint dan de vochtigheyt, die by de Winter vergadert vvas; van de vvermte verteert te vverden; maer alsoo die vvermte noch niet groot en is, soo vvert de vochtigheyt soo vvel niet verteert, als in de Somer. Ondertusschen en vvert by ons niet ontken, dat, alsooder een veranderingh geschiet van de grootste kouw ende vochtigheyt tot de grootste hitte ende drooghte, niet op eenige tijt vande Lenten die selve gematigheden tot een volkomen middel-mate en souden konnen komen. Maer soodanige matigheyt en kan naeulijcx eenige tijt dueren.

In de Lenten dan schijnt Lucht ende alles vvat uyt de aerde spruyt, ons vriendelijck aen te lacché: vvant, gelijk de Poëet *Ovidius* seyt *1. Fast.*

*Dan komter als een seught in alle dingen sügen,
Men siet van stonden aen den vviyngaert botten krijgen,
Men siet dat alle zaet, dat yder vvortel spruyt,
De boomen geuen loof, de velden edel kruyt.*

Q s

Ds

*De Lucht is in vermaeck, de soete vogels singen,
 Het vee speelt in het groen, de wilde dieren springen,
 De swaluw' tijdt te vuerck en bout haer leemen nest,
 Die sy ontrent een balck of aen den gevel vest.
 De bloemen geven reuck, en doen het oogh verblijden,
 Soo datter niet en is als lust aen alle zyden.*

Dan beginnen de Lichamē die in de Winter door de koude by een getrockē waren, allencxkens haer te ontfetten, het bloet wert vermeerderd, de geesten verquickt, ende nae het Winterliche ijs ende kouw alles verheught. Waeromme de Lenten gehouden werden voor het ghesontste van de tijden des jaers. Ende al ist, dat dickwils in de Lenten vele sieckten op-komen, soo en zyn daer even-wel de Lenten by haer selven geen oorfaeck van. Want de Lenten en maken van wegen haer eygen nature geen nieuwigheyt, ende als sy een lichaem vol goede vochtigheden krijgen, dan behoudē sy 't in dien goeden staet: maer de quade vochtigheden beginnen in de Lenten gelijk als te smeltē, ende werden van de binnenste deelen des Lichaems na buytē toe gedreven. Waerom *Galenus* de Lenten seer vvel niet de oefeninge vergeleken heeft; de vvelcke oock gesont is, alse in eē suuyver Lichaem geschiet, maer in eē Lichaem vol quade vochtigheden isse oorfaeck van sieckten.

De Sommer is heet ende droogh, om dat de stralen van de sonne recht op onsen top neder-vallen, ende om dat de Sonne dan langer boven onsen *Horizont* blijft. In dese tijdt des jaers vverden de Lichamen heeter ende drooger, yelder, loffer, maffer ende swacker, de humeuren vverden verdunt ende

ende ontfteken, ende veel galachtige ende fcherpe vochtigheyt vergadert.

Den Herfft is na de leere van *Hippocrates* droog van de Sommeriche Lucht: volgens *Galenus* ongematight in gematigheden. Want s'morgens ende s'avonts ist dan kout, ontrent de middagh warm, en de gestaltenis van den Herfft is gemengt uyt hitte ende kouw, ende op verscheyde uren heeft de hitte de overhant, op verscheyde de kouw, ende en vallen niet ghebroken tot malkanderen, gelijk in de gematigheyt van de Lenten. Om vvelcke ongelijkheyt van Lucht, is den Herfft alder-meest de siekten onderworpen: ende op dese tijdt des jaers wert het bloet vermindert, en de melancholie ofte swarte galle neemt de overhant, de Lichamen vverden in een ghedrongen, ende de sweet-gaten ghesloten.

Horat. 2. Sat. 6.

Autumnusque gravis, Libitina questui acerba.

De Winter is kout ende vochtigh. Want de Son verre van onsen top zynde, schiet van dwers haer stralen, ende blijft niet lange boven onsen *Horizont*. Waerom dat het dan kouder is, als op eenige andertijt van 't jaer, om dat van de minder wermte de overtollige vochtighedē niet en kunnen verdreven vverden, soo vermeerderd de sluymertigheyt, en het Lichaem wert met sinckingen gequelt.

Het gene dus verre van de gematigheyt van de tijden des Jaers gheseyt is, moet verstaen werden, alsoe haer natuerlijcke gestaltenis behouden, gelijk ons *Hippocrates* seer wel in syn kort-bondige spreucken geleert heeft. Want het gebeurt dickwils dat de

de Iaer-getijden haer selven ongelijck zyn, de Som-
mer ghelijck de Lenten, (3. Aph. 6.) de Winter
droogh en Noordelijck, de Lenten nat en Zuyde-
lijck, (3. Aph. 11.) ofte de Winter Zuydelijck,
regenachtigh ende vvarm, de Lenten droogh en
Noordelijck (3. Aph. 12.) De Somer droogh en
Noordelijck, den Herfft regenachtigh ende Zuyde-
lijck, (3. Aph. 13.) Ende dan komender oock ver-
fcheyde siekten, nae de verfcheydenheyt van de
Iaer-getijden, de vvelcke van Hippocrates op de ge-
melte plaetschen, ende uyt hem van Aristoteles in
syn *Problematis* aen-gevvelen vverden.

Van de VVinden, ende de veran-
deringh diese in de Lucht, ende
ons Lichaem maken.

Het III. Capittel.

MAer hier dient vā den Wint al mede wat geschrevē,
Na dien hy veel vermach ontrent des mensche levē,
Die Blaefers (schoon haer stof is van gelycken aert
Als uyt den eygen damp en eenen geest gebaert)
Verkrijgen haren naem, en staegh een ander vvesen,
Nae dat de plaetsen zyn vvaer uyt die zyn geresen,
In vier staet haer getal, daer ons door vvert beduyt:
Het Oosten, en het West, het Noorden en het Zuyt,
Niet datter maer alleen zyn vier-der-hande vvinden,
Neen, die ter zee verkeert die kander dertigh vinden,

En